САНА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 50 (7279) ● 1992 сыл. Муус устар 25 күнэ. Субуота ● Сыаната 8 харчы

Өйүүн Саха Республикатын КОНСТИТУЦИЯТЫН ылыныы үөрүүлээхтик бэлиэтэнэр

Саргы салалыннын, уруй улааттын

А. САРГЫДАЕВ,
райсовет председателин солбуйаччы,
оройуон администрациятын баһылыгын солбуйаччы

Былыргыттан быйылгаанка диэри саха киһитигэр үгүс-элбэх хыһарҕаны соннуур үйүн кыйын кэннитэн өлгөм күннээх сандал саас кэлиитэ кини өйүгэр-санаатыгар сангаттан тиллиини, саргы салаллыытын кытта алтыһар. «Саах балаҕаннаах, саллаҕар бастаах сахачай онук» дэммит дьоҥҥо, биһиэхэ, саҥа олохтомнут Советскай былаас бэйэ баһыйа бэйэ биллиннитин, үүнүү-сайдыы тирэҕин — автономияны биэриитэ харанаатан сырдыкка тахсыы үөрүүтүн, оро көтөҕүллүүнү үөскэтиитэ. От кэмэн быйыл муус устар 27 күнүгэр диэри лоп курдук 70 сыл ааста.

Ити сэттэ уон сыл уиньуктаах-туоратыгар биһиги аҕыйах ахсааннаах омуктут туту-ханныгы көрсөн, хайдах-туох сайдан кэлбитин эһиги билэҥит. Өрө туллуу даҕаны, самнары баттаныы да баара. Оно аһаҕастык этэр, тахсыбыт тоҥурутуулары көннөрөр ном кэлтэ диэн уларыта тутуу бастакы сылларыгар мин эмиэ, атыттар курдук, үөрбүтүм. Социализм ленинскэй туруулуугар тоҥкнэриэхтээх уларыта тутуубут хайа диэки хайыспытын барыы көрөн олоробут. Мин өрө буолбакка, мунуу-тэмин суолун, бука, барыы да аҕаан атыннык, сиҥэлэлы үлэлиэхпит, олоруохпут диэбит.

Өйүүн үүнүөхтээх кумаут — муус устар 27 күнэ саха дьонун историятыгар өссө бир умнуллубат бэлиэ датаҥан буолуоҕа. Норуот баһыйар үгүс өрто бу нуну «сиҥ биһиги да күммут тыгыаҕа, күөнэхпит ооньуоҕа» диэн эрэл саҥаны иитиэхтээн өр күүппүт буолуохтаах. Өйүүн биһиги Республикабыт Төрүт Сокуонун — Конституциятын ылыныытын үөрүүлээхтик бэлиэтиэхпит.

Сэттэ уон сыллаҕыта норуот прогрессивнай арааттын, кини бастакы интеллигенциятын, ньургун уоллаттарын кимээйиннээх туруорсуулаарыыан автономияламмыт эбит буоллахпытына, рынок тымныы тымна аҥылыйбыт, национальнай боппуруос ураты сытыырхайбыт, дойду общественнай тутула төрдүттэн түөрэгиэбит быһаарыылаах, мүлчүргэнээх кэмигэр норуот итэҕэллээхтэрэ — депутаттарбыт чахчы да күүскэ туруулаһан, элбэхтэ үлэлээн бу гуманнай Конституцияны көмүскэтилэр.

Саҥа Конституция правовой государство Төрүт сокуона буоларынан уратылаах. Аны суверенный республика буоларбытынан, ким да илиитин-атаҕын кэтэспэккэ, норуоппут, дьоммут иккиэйиэр сокуоннарын ылынар бигэ төрүттэннибит. Кини государство олох сайдыытын түстэччи, акылаат уураччы документ буолар. Сокуон диэн тыл биһиги өйбүтүгэр-санаабытыгар тутар, хаайар, бобор диэн тыллара ыытта биэтэнэ ситимнэһэн иҥэн хаалбыт. Оттон, дьиҥэр, сокуон диэн тугуй? Бу хас биирдибит — киһи, тэриллэ, кооператив, фирма, о. д. а. олоххо бырааптарын уонна эбээһинэстэрин көрдөрөр, оку оҥкуллуур күүс. Оттон биһиги Конституциябыт киһини арааччылыыр, харыстыыр, сайыннарар, дьоллоох оҥорор өйүнэн-баҕаран салайтаран оҥоһуллуна. Норуоттар тэҥ бырааптаныыларын, кини-лэр хас биирдиилэрэ барҕара сайдыытын, тыынаах буолуутун хаамчыйар курдук сурулуна.

Барыы биллэрбит курдук, кулун тутар 30 күнүтэр Российскай Федерация составыгар киирэр барыы суверенный республикалар федеративнай дуогабарга илии баттааталар. Онон үйэлэр тухары баҕарбыт баҕабыт — бэйэбитин-бэйэбит салайынарта бырааптаныыбыт юридическай тирэхтэниэ. Хайдаҕа киирбит халыҥ баайбытыттан бэйэбит сайдыыбытыгар туһанар ньаах ылан эрэбит. Тас дойдуларга тахсар суол аҥылыйна. Федеративнай дуогабар илии баттаныыта Конституцияны ылынныыта тирох буолла, хамсаанныы түргэтэттэ.

Республикабыт Президенэ М. Е. Николаев Верховнай Совет сессиятыгар иитиннэриини оҥорорутэр эпитин курдук, федеративнай дуогабар суолтатын кэлэр кэлүүнэ сөпкө сыаналамаҕа. Хас эмэ полуүнэ дьон олохторун түстүүр кэскиллээх документ норуот кырдьыгын таһаара, дьолун түстүү турарыгар бука барыы баҕарар буолуохтаахпыт. Ол үтүө баҕабыт туоларын туһугар илиибитин үлэттэн ааҕарыммаҕыт, хайдахтаах да ыарахан күүгэнэ-дьыага турунтаах өйү-санааны сүтэриэхпэккит, туулуурдаах буолуоҕут. Саха киһитэ хайа да омук киһититтэн өйүнэн, дьоҕурунан, майгытынан-сигилитинэн намыһаҕа суох. Онуоха эбии атын омук культуратын, билиитин-көрүүтүн табатык ылынан, бэрдин эрэ иитиннэн саха саргыта салаллаарын, уруйа улаатарын туһугар турунуоҕун.

Сарсын — Сырдык Христос Тиллиитэ

Былырыыҥҥыттан намыһах

Субу күннэргэ оройуон хаһаайыстыбаларыгар 2498 ынах төрөөтө, онон уопсайа 2563 ыанньык ыанар. Үүт ыама олус намыһах. Күннэ валовойунан 175 центнер ылыллар, итиитэн баара-суоҕа 114 центнэрэ туттарыллар. Оттон аспыт сыл бу кэмигэр 4220 ынах ыатара, 3479 төрөөбүтэ, валовойунан 275 центнер ыанара, 225 центнер туттарыллара. Көрөргүт курдук, көрдөрүүлэрбит барыы көрүгнэргэ намыһахтар. Итиини атардас совхозтар эрэ ыыллыбыттарынан быһаарар тутах буолуоҕа. Үгүс фермаларга эбии аҥылык, сиилэс сиэтиллибит, өлгөм үүтү ылар иҥин охсуһуута болҕоҥото ууруллубат буолла, ирдэбил туруоруллубат.

Эридиг Эристиин аатынан уонна «Мугудай» совхозтартан ураты хаһаайыстыбалартан түмүгү да ылар уустугурда. Онон иэйилиэктэр администрацияларын баһылыктара учуотунаахтыыны түмэр эпиэтэллэх дьону аҥылыйдарын күүтэбит.

Р. СОФРОНОВА.

БАСТАКЫ ТҮҺҮМЭХ ТҮМҮКТЭННЭ

Оройуон салалтата сэлиэниньэ олохтоохторун аҥыыр уонна туттар уунан хааччыйыы үлэлэрин түһүмохтээн ыытарга быһаарбыта. Онуоха бинардии тэриллэриэн үлэни көрүгнэриэн көрөн тыырталаабыта. Онно бастакы түһүмэххэ Таатта үрэҕиттэн уулу Чуранчы күөлүгэр түһэрэр ханнал тутуута киирбитэ. Сиэтэ хайаалар барыахтаах алаастар биллилэрин тоҕута тэптэрин үлэлэрэ муус устар 20 күнүгэр бүтэриллиннилэр. Итиитэн тахсыбыт буордарын ыраастаанына «Якутводмелиорация» холбоһуо ПМК-тын уонна суолу тутар-өрөмүөнүүр хозрасчетнай учаастак трактористара ыыталлар. Чуранчы — Ытык Күөл трассатыгар тумнуу суол оҥоһуллуна, онон сырыы-айан хаайтарбат усулуобуйата тэриллиэ. Уулу айан суолун туоратар түрбэлэрэ олордуулуу бэлэмнээннэ үлэлэр саҕаланнылар. Ити үлэлэри суолу тутар-өрөмүөнүүр учаастак ыытар. Таатта үрэҕиттэн тахсар ханнаалга алаастар биллилэрин намтатыыга, дэхсилээннигэ инструментальнай мэтэрэйдээннэр ыытыллаллар.

Суолу тутар-өрөмүөнүүр хозрасчетнай учаастак Лиҥиэлээх эрэ быйыгын кэтирэтиэхтээх, үрдэтиэхтээх, уһатыахтаах уонна уулу харыстыыр санитарнай зонаҕа аналын аспыт сыл күһүнүгэр саҕаламмыт булгуньахтар иккис өртүлэриннэҥи быыттарын ситэриэхтээх, таҥара дьиэтин булгуньаҕыттан Ырыа Тумуска диэри быыты астарыахтаах. Ити үлэлэр субу күннэртэн саҕаланаллара наадыйа. 1980 сыллааҥы улахан уу намыһах сиргэ олорор ыаллар уһаайбаларын ылаттаабытын уонуо суох тустаахпыт. Кэнэҕэһин таҥара дьиэтин уонна Ырыа Тумус иккис ардыгаҥы куутуйаҕа сөтүөлүүр-спортивнай станция бассейна үөскэтиллиэхтээх, от кыһыгы өртүгэр катэжа кубулуйуохтаах.

Сэлиэниньэ арҕаа эмэрэннэҥи ыаллар туруктаах уунан хааччыллыыларыгар Күөҕэлы быыта быһаарар оруоллааҕын туһунан урут суруйан турабыт. Выраҥыага сыыһа буолан халаан уута хас да төгүл алдьанныта. Онон Күөҕэлы күөлүн куула булгуньахтарын быыстыынан сиэбэннэриэртэн избистаххэ, уу нүөлүн хаатынан хаальахтаах, ордубута куула сүрбэнэн аҥа туруохтаах. Оччоҕуна хайдахтаах даҕаны уу кэлбэтинэ быыкка куттала суох буолуо этэ.

Күөхэрэ ураанын туоруур саҥа — тэпе муоста ситэриллэ илии, хаалбыт быстах үлэлэрин дуогабардаахтар ситэриэхтэхтэр. Оттон көнгүс сүннүүн нойоруулуу уонна муоста иккис өртүнэҥи буорун астарыыны оройуон байэтин күүһүнэн ыытыахтаах.

Д. ЛАЗАРЕВ.

Саха төрүт таҥаһын тарҕатар туһугар

Өбүгэлэрбит үтүмэн үйэлэртэн сүтэрбэккэ аҕалбыт маллара-саллара, туттар тэриллэрэ, о. д. а. үтүөкэннэҥэх айымньылара биһиэхэ олус күндүлэр. Саха омук уһулуччулаах уустарын, уус тарбахтаахтарын кэрэ оҥоһуктарын үйэтитэр туһуттан билиитин үгүс өрүттээх үлэ ыытыллар. Ол бинр чаҕылхай туоһутунан тыа сиригэр төрүт культураны сайыннарыыга ылсан эрэбит буолар.

Соторуттааҕыта Якутскай куораттаа «Саха таҥаһа» диэн семинар ыытылынна. Республикаҕа аан бастаан буолбут бу түмсүүгэ республика 11 оройуоннарын чулуу инстэньэлэрэ, модельердара уонна ученайдар, искусствоведтар, этнографтар мустан саха таҥаһын туһунан кэпсэтиилэр. Семинар ыытыллааччытыгар аҥаан сахалар традиционнай уонна билиитин камнэ сөп түбэһиннэриллэн оҥоһуллубут таҥастарын моделлаарын, кэриэйдэлэрин, орнаменнарын түмэн быыстапка тэриллиннэ.

Онно Чуранчы уонна «Нарыйа» ыоҥа театрын инстэньэлэрэ саҥа мо-

(Бүтүүтүн 2-с стр. көр).

✦ *Социальнай көмүскэллээх буолуу иһин* ✦

ДЬАДАЙБЫТЫ БАЙЫТАР ЫАРАХАН

Уларыта тутуу бастакы сылларыгар, бары атын салааларга курдук, биһиэхэ, иэнилиэньэнэ олох дьаһах өгөтүнэн хааччыйар эйгэҕэ, үлэһиттэр социальнай интэриэстэрин көмүскэйиэн туһунан үгүстүк этиллэрэ. Ол эрээри бэрт сотору кэминэн инстэньэгиэри, атах таҥаһын огороччулары уо. д. а. биһиги салаабытыгар үлэлээччилэри, туох-ханнык иннинэ, экономическай өртүнэн көмүскүүр наадата тиэрэбитэ уонна ол билигин ордук сытыырхайда. Коллектив тыынаах буолар төрдө—производство—ыһыллаары турдаҕына, социальнай проблемалар тустарынан кэпсэтии туох кодьүүстээх буолуой?

Рынок сыһыаннаһыытыгар киирбиэн үлэһиттэр экономическай балаһыанньалара тосту мөлтөөбүнэ хонон турдах ахсын биэрэгэн иһэр. Экономика эйгэтин нөҥүө үлэһиттэри көмүскүүр бөҕө суолунан приватизация буолуон сөп диэммит дасыт сылтан итиниэхэ баламнэнии үлэни ыыппыппыт. Чаанынайга ылбакка, коллективнай бас билии суолун талбыппыт. Өскөтүн комбината чаанынайга атыылыыр эбитэ буолар билигин маннык үлэни сылдьар 190 үлэһит—ол иһиттэн 42 кыра оҕолорун көрө олорор дьахталлар, 260 оҕоҕо пособие ылар рабочай нималэр—үгүстэрин дьылҕата салгыҥга ыйаныах этэ. Итиҥ биһиги коллективпыт бөҕөр уратыта буолар—манна барыы кэриэтэ кыргыттар, кийэлэр үлэлиилэр. Иккиҥнэн, чаанынай бас билиигэ биэрэр түбэлтэҕэ биһиги рабочайдарбыт 25 сыл үлэлээн, кинилэр кэлэһүнэриэн нуммуллубут оборудование профессиональнай хааччыллыыта суох хаалларыллан 2-3 сыл иһиэн ый-күн ыһыаҕа буолуох, алдьанан-кэбэнэн туһаттан тахсыах этэ. Атын өртүнэн ылан көрдөхпүт, коллективнай бас билиигэ ылыыта төлөбүр 30 бырыыбана чэпчэтиллиэхтээх. Итиҥ биһиги оройуоммут курдук кыра хамнастаах үлэһиттэрдээх сир дьонугар ордук табыгастаах өйдөнөр. Аҕаан көрүүнэн, биһиги комбинаппыт иһин 1 мол. 100 тыһ. солк. төлүөхтээхпит. Коллективпыт чилиэнэригэр түөрүттэхха, бирдии киһиэхэ 4600 солк. тиксэр. Ити, өрөтөҥнэн ыллахха, биһиги рабочайдарбыт 3 ыйдаах хамнастара. Холобур, атах таҥаһын огороор сыах саамай бөстыҥ, нуорматын икки бүк толороор үлэһитэ ыйга 10 тыһ. солк. бөрөдуукуйаны огороон баран, хамнаһа 1461 эрэ солк. тэҥнэһэр. Хайа да артүнэн эргитэ сылдьан кербут иһин билигин кини итиитэн ордук күүскэ үлаллыр, эйбэҕэ аахсар кыаҕа суох. Саамай наммаһах үлэ толөбүрө, эмиэ ол курдук үлэ мөлтөх усулуобуйата—бу барыта биһиги салаабыт уонунан сылларга көрсүбүт «ыарыылара». Билигин аны сырье малийэн эрэр. Биир «молиэн» замок 200 солк. биһиэхэ кэлэр буоллаҕына, атын күндү таҥастар, матырыйаалдар тустарынан туугу этиэҥий? Дойду түү, хлопок, искусственнай сап курдук корүнэр 38 бырыһыаннарын тас дойдулартан ыла олорбута. Билигин ол сүүрүтүн кэриэтэ, атыылаһар валюта да суох диллэр. Олохтоох сырьену туһанарга сүбэлиллэр. Оттон ол ханнаный? Ити 38 бырыһыан түү итэҕэйин толороро специалистар өссө эбии 40-50 мол. бараатыа китэр наадатын суруйаллар. Ыраах тэнийэ барбакка, биһиги оройуоммут хаһаайыстыбалара комбината сырьеная, олохтоох матырыйаалынан хааччыйар кыахтаахтар дуо? Ити биһиги эрэ хамнастарбыт проблемата буолбатах—комбинат чэпчэки сырьеная чэпчэки сыанаах бөрөдуукуйаны огордоҕуна, оройуон дьоно бары абыраныахтара, үгүс дьиэ кэргэнигэ кыаммакка өйөбүл буолуо этэ. Билигин кыра кыыс оҕо курткаата 1200 — 2000 солк. түспэт. Ити сыана доҕоду маннык тэтимнээн сайыннаҕына өссө да өр үлэлиэҕэ. Субу сыл бүтүөр диэри сыана аска даҕаны, таҥаска даҕаны улаханнык аччыа суоҕа диэн сабаҕалыыллар. Оттон ити өссө 2-3 сыл үчүгэй өртүгэр уларыйбатаҕына, аҕыйах хамнастаах Чурапчы дьоно сылыннах буолуута тиийбэтэр дуо? Комбинат сыл иккис кварталыгар тиийэ сыанатын улаханнык үрдэтиэкэ, иэйиэлэрэ бүттүүнүн интэриэһин көрөн үлэлээн кэлэр. Холобур, «Ритм» инстэньэгиэтэ бириигэдэлэрэ (7 киһи) ый устата урукку сыананан үлэлээн 13375 солк. оногорбута уонна бирдии үлэһит ыйга 439 солк. хамнаһы аахсыбыта. Итиннэ компенсациялара эбиллэн 900 солк. тиийбитэ. Онон сорох өйдөөбөт дьон биһиги үрдүк хамнаны эккирэтэн оногоһуктарбыт сыанатын тэтимнээхтик эбэ олорорбут курдук саныыллара алдьастаах. Биһиги үлэһиттэрбит коммунальнай өгөөнүн туһамматтар, дьахталлар буоллаллыынан, барыы көриэтэ 2—4 оҕолоох дьон. Барыта 300-чэ оҕолоохпут, 15 анаардас иһэ, 30-ча эдэр үлэһит баалдар. Көмөлөөрө көрдөһөн албах киһи сайабылыанньа ыыталлэрэ, тылынан да туруорсар. Өскөтүн 4 туруон эрэр обургу оҕолоох ыал анаардас киллэстэригэр эрэ 1300 солк. ыйга биэрэр буоллахтарына, 900 солк. хамнастаах үлэһит дьадайыы көрдөөбүгэр үктэммэтэ чахчы буолбатах дуо? «Уруу ас туһунан саныабат да буолан эрэбит», — диллэр. Баловой бөрөдуукуйабыт иһин аахсыбыт 64 бырыһыана арааас нолуок буолан олохтоох бюджекка киирэр. Производствоны сайыннарыы, хамнас итиитэн ордубут бырыһыан кээтигэр тиксэр.

Онон оройуоммут салаатата биһиги коллективпыт балаһыанньатын өссө төтүл болҕомтоҕо ылан көмөлөһүүгэр туруорсыбыт. Хаанын суолунан ону оногоруун чопчу бу диэн ыйбатарбыт даҕаны, сыл иккис кварталыгар, сүүрүөхтэ турар ыарахан кэммит буоларыгар, 1,6 мол. солк. көрөрүгэр бэлэмнэнэбит. Ол, үөһэ эпитим курдук, анаардас биһиги эрэ тэрилтэбит үлэһиттэрин социальнай өртүнэн көмүскэһиэн буолуо суоҕа, оройуон бүттүүнүн иэйиилэриэхтэрин үгүс аралатыгар туһуланыаҕа. Дьадайбыт кэннэ байытар ыарахан буолуоҕа.

С. ЕВГРАФОВА,
иэйиилэриэньэни олохдьаһах оногоһуннэн хааччыйар комбинат директора.

Оренбург. Уобалас кэбиигэр Сакмарскай оройуон «Заря» колхоһа дьиэ булан маҕаһыын аста. Онно сибиэһэй эт, үрүс ас араака, сымыыт, көтөр, куруппа эгэлгэтэ атыылаллар. Ордук кыаммат дьоҥ абыраныылар. Маҕаһыын күнүгэр эргиэнэ 50 тыһ. солк.

Снимокка: колхоз сыаната чэпчэки, аҥа-уолэ сибиэһэй.

В. Бушухин фотота. (РИТА—ССТА).

✦ *Сааскы ыһыы саҕаланаары турдаҕына* ✦

Үбү харыстаамыахха, үлэни да оннук ирдиэххэ

Биһиги, «Чурапчы» совхоз Сылгаҥаабы отделениетын үрдүк үүнүүтэ звенота, былырыын тоннар ахсыыстан 15-тин центнер үүнүүкү ылан оройуоннга бастаабыппыт. Ол иһин 1000 солк. бириэмийэламмыппыт эрээри, күн бүгүннэ диэри тутаҕ ылыппыт. Курдаҕы эрэнэрин нтн эрэ буолбатах.

Совхозпут бытарыйда сорох баалыгай хаһаайыстыбатынан барда, сорох совхозунан хаалла, сорох предприятие тэриллэр. Наблюдаҕо баҥылыктаммыт үүнүбүт да, сурааҕын эрэ истэбит. Туос бэйэм хайдахтуох балаһыанньалаахпытын билбэккэ бардым. Туугу эмэ быһаарыахха айылаах, инилэһэр-ойдөтүнэр киһи баара костүбэт. Оттон быһаартарыахха, туруорсуохха сөптөөх бөҕөрүөспүт аҕыйаҕа суох.

Холобур, биһиги звено онунубутунан хаалан былыл бурдукпутуттар үлэлиирэ быһаарыллыбыт. Туугу эмэ үүнэрдэхпитинэ, онтон бэйэбит тиийиэхпитин баҕарабыт. Ааспыт өртүгэр бас билэрбэттэрэ. Оттон билэ-көрө сырыттахха, сүөсүүттэри совхоз эрдиччи үүтүнэн, этинэн өлүүдэхэ-чаастаан хааччыйар. Биһиги, хонуу үлэһиттэрэ, механизаторлар даҕаны, онуукка тиксэрбит тоҕо табыллыбатый? Барыы сүөһү иннэ диэн сылдьар дьон буоллахпыт. Бурдукпутун сүөһүгэ быалдьаһа-быалдьаһа ылаллар, туһаналлар эбэт.

Өссө бурдук 40 бырыһыанын звено бэйэтин дьаһалыгар биэрэр тына дуоҕабардаһыахха. Рынок усулуобуйатыгар барыны барыы хардарыта атастаһыы быһаарар. Звено ол-бу техника чаанынан ылыы наадыйар- албах. Онно утары биэрэрбит туох да суох. Бородуукуйабытын бас биллэрдэллэр наадатын толуйуо этибит.

Билигин совхозка инженерлэрбит, механиктарбыт звено кыһалҕатын суолтаҕа ылан дьарыктамматтар. Тоттоҕутун, байаҕэр эриллэллэрэ үгүс. Холобур, былырыын Якутснайтан бэйэм кинрон, сүүрэн-көтөн, кэмэтиһэн 5 тыһ. солк. комбайн ылларга докумуон оногорторбутум. Онуу кэлин ісиирэ сылдьан булан таһаарбатахтара. Билигин ол комбайн сыаната сүүһүнэн тыһ. солк. буолла. Кэлин фонданы таҥыыр 32 тыһ. солк. иккі комбайны сыанатын түһэртэрэн, ол оннугар бэйэм кэдиэлэ курдук өрөмүөннэн таһаартардым. Кыһанар буоллахха, саанаы уурдахха итинник. Оттон биһиги үрдүк уоҕахтаах инженерлэрбит мин саҕа сылдьыахтара, кэмэтиахтэрэ-суох буолуо дуо. Суолта биэрбэттэриттэн туох да кыаллыбат этэ.

Кыраттан да үлэ атахтаара баар ыһыыта. Холобур, минэстэрэ уматык суох диэннэр. Арылаахтан баран ылан колбиниит, соторутааҕыта. Оттон тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кылаабынай инженера Н. Н. Кажекин даанайынан бэйэбитигэр 30 тонна сапчаастаах үһүбүт. Дьэ, хайаларын итэҕэйэбин. Кылаабынайа, бу былдьаһыстаах күнүгэ-маска үлэ бириэмэтэ халтайыа суттэҕэ ол.

Түмүктээн эттэххэ, сири кытта үлэҕэ суолта биэрэр буоллахха, бир сүүн хайысханы тутуһуохха, бары, механизаторыттан салайааччытыгар тиийэ, бир саанаан үлэлиэхха, атарах-сатарах барбакка, сэлэннэспэккэ. Оччотугар эрэ күһүн туох эмэ түмүктээх буолуохпут. Онтуката суох хаптан хамнас дахсыаххыный.

Ыйдааҕы хамнаскыт 10 тыһ. солк буолуо диллэрин хайдах үлэлээн ылардыт биллибэт. Совхозка сүөһү өлө турар, үүт ыаммат буолтун кэнниэ ол үрдэ суох кэлэ турбата өйдөнөр. Туугу эрэ оногор, аахсар буоллахха ол орто хамнас хааччылыыа турар. Онуоха харыны ыыппарынан үлэлиирэ усулуобуйа тэриллиэхтээх. Онто суох эрэннэриилэн эрэ дьону үлэҕэ көбүлэбэккэн. Төттөрүтүн, кэтэх түһэриэххэ сөп. Үлэҕэ дьиҥнээхтик интэриэстиэн баҕарар буоллахха, үлэһиттэр туруорсууларын истиэххэ, усулуобуйата тэриллиэххэ. Каскилээх өртүн үбүнэн хааччыйыахха. Холобур, базаны оногостуннуута, баанынаны кэҥэтиигэ үбү харыстаамыахха. Үлэни бир оннук ирдиэххэ. Дьиҥнээх өйөбүл—ол.

Г. МАКАРОВ,
звеньевой.

(Бүтүүтэ. Иннин 1 стр. көр).

Саха төрүт таҥаһын тарҕатар туһугар

деллары көрдөрдүлэр. Кыраайы үөрэтэр музей директора В. Д. Пинигина народнай студия туһунан сиһилии кэпсээта. Хомусчут Е. М. Калачев эдьиийин Ф. Г. Пудова туһунан кэпсээбитин олус сэҥээрдиллэр. Уран тарбахтаахтар түмсүүлэрин төрүттээбит Федора Григорьевна аатын ахтан-саналаах аҥыы эрэ буолбата, кини тигэн хаалларбыт оногоһуктарын семинар кыттыылаахтара сөҕө-махтайа көрдүлэр. Ордук улахан эҥээриини народнай студия методиһа, үүнэн иһэр модельер А. Н. Барашкова айбыт, тиктит моделлара ыллылар. Билигин кэмнэ ыччат сахалыы быһыылаах-таһаалаах, аҥылыы таҥастары таҥнарыгар Амгелена Нотаровна олус кэрэхсэбиллээх үлэни ыытарын ученайдар, модельердар чорботон бэлиэтээтилэр. Итиннэ таһыннан биһиги уустарбыт көмүстэн, мельхиортан оногорбут ытарҕаларын, кини кэбиһэрдэрин, куолларын иҥэн-тоҥон көрдүлэр. Маастар С. Д. Дьячковскай мельхиортан оногорбут кини кэбиһэрин үрдүктүк сыаналастылар.

Семинар түмүгүр шоу-концерт буолла. Онно дохсун ытыс тыаһыгар доҕуһуоллаан саха таҥаһа көрдөрүлүннэ. Чурапчыларга концерды аһар уонна саха таҥаһын бастакынан көрдөрөр чиэс тигистэ. Культура министерствотын уонна научнай-методическай кини үлэһиттэрэ, ученайдар Чурапчы инстэньэгиэрин традиционнай уонна аҥылыы таҥастарын Саха сиригэр ыытылларын «Сакура дабата — олоҥхо дойдутугар» диэн Японияны күннэриэр, ону тэҥэ ыам ыйын бүтүүтэ Якутскайга буолуохтаах саха таҥаһын көдүү конкуреугар кыттыһарарга этиллэр. Ити улахан сыанабыны мунчу тутуо суохтаахпыт, ирдэбили өссө үрдэтиэхтээхпит.

Саха таҥаһын көрдөрүү бастаны улахан түмсүүтэ олус тэрэһиинэхтик ыытыллыыта, үгүс өйөөччүлэри түҥэ тардыыта маэнэрэ буолбатах. Уһуйуччулаах маастардар үлэлэрин сыаналастылар туһуттан Культура министерствота «Дархан уус» диэн ытык аат баланьыаттын өгөрөн Саха Республикатын Президиетин көрүүтүгэр түһэрбит. Культура министрин бастакы солбуйаччы И. И. Наумов уонна саха традиционнай - национальнай культуратын фондун үлэһитэ С. В. Иванов: «Ити аат норуот суруйааччыта, норуот художника, о. д. а. бөчүүттэах аатта кыттэ тэҥнэ тутуллар», — диэн эттилэр.

Ити улахан түмсүүгэ бэйэлэрин үөрэнэн харыстаабакка, айан сылаатын ахсыбакка Мыйдаҕалайыттан, Дириистан, Сылаҥтан, оройуон киниттэн киирэн Чурапчы аатын аатталыт уус тарбахтаахтарбытыгар махталбыт улахан. Чурапчы уустара төрүт таҥаспытын-саппытын дэлэтэр, тэнитэр туһугар чахчы сүрэхтиин-быардыын ыалдьар дьулуурдаах дьон эбиттэр. Кинилэр түмсүүгэ көрбүттэрин - билбиттэрин бар дьоннорбутар тиэрдиэхтэрэ, бэйэлэрин тула дьоҕурдаах эдэр ыччаты түмэ тардан үлэлиэхтэрэ, нарын-намчы сахалыы таҥаһынан ыыах түһүлгэлэрин эрэ буолбакка, күнкээҥи олохпутун кирэргэтиэхтэрэ диэн бигэтик эрэнэбит.

И. КАНДИНСКАЯ.

Хаһыат аналлаах таһаарыыта

СҮБЭҺИТ

1. Дьиэтээҕи ферма.
2. Оҕуруотчуттарга.
3. Иистэнньэҥнэргэ.
4. Асчыттарга.

1.

УОТУРБА СУОХ БУОЛЛАҔЫНА

Куурусса, куһу, онтон да атын дьиэ көтөрүн бурдугунан эрэ аһатыахха сөп диэн ой-саная диригник нигит. Онон үгүстэр бурдук көстүбэт диэн куһу, куурусса, нитэртэн туттуналлар. Ол эрээри маныаха опыттаах дьон кэсиллэрин ыйыттахха, бурдуга да суох көтөрү дьиэҕэ нитиэххэ сөп диэн саная үөскүүр.

Чөпуускаларга куукунаҕа аһылык тобоҕуттан туох ордубутун барытын хааһы курдук булкуйан баран, баар буоллаҕына бэрт кыратык уотурбаны, ол суох буоллаҕына арыылаах үүнээйилэр хахтарын ыган баран, хайалара да суох түбэлтэтигэр мас арыытын ыйыкка сөҥмүт тобоҕун, хобордоохчо хаалбыт арыыны бэрт кыратык кутуллар. Селедка, собо, атын да балык ыйа. тириилэрэ эмиэ туһаныллар, атын аһы кытта холбуу булкуйуллар. Хортуоппуй хаҕын кытта холбуу буһаран биэрдэхчэ чөпуускалар таптаан силлэр.

Оҕуруот аһыттан хаалар тобохтору хото туһаныахха. Хаппыыста «сүрөҕин» теркаҕа мэлийиллэр, сэбирдэхтэрин бытархай тыына кырбаныллар. Бытархай хортуоппуйу, помидор тобоҕун холбуу буһаран баран аһылыктарытар эбик кутуллар, бэрт кыра уотурбаны таммалаталлар. Мас күлүн, миэлэ, сымыыт хаҕын туос-туһунан уурар бэриллэр, бэйэтитэр туох наадатынан көрөн силлэр.

Иккис сүбэ. Куһу, хааһы, куурусса, сибининьэ даҕаны ардах чиэрбэтинэн аһатыахха сөп. Анал траншеяҕа эбэтэр дьааһыктарга чиэрбэни үөскэтиллэр. Чиэрбэ үөскүүрүн наадатыгар сүөһү кинтинэн, соломонон, сыыс отунан, хагдарыйбыт сэбирдэҕинэн, сытыйбыт оҕуруот аһынан ити дьааһыгы (траншеяны) толоруллар. Бир сааскы-сайынгы сезонга 2 кв. м сиртэн (500 кг итинник ньыманан оноһуллубут буортан) 20 кг чиэрбэни ылыахха сөп. Көтөр 1 кг ыйааһыныгар сууккаҕа 5 г чиэрбэни аһылыгар эбин гынан биэрдэхчэ, аһылыкка ороскуот балачча аччыыр, көтөр төлөһүйүүтэ түргэтиир.

СИБИИННЬЭЛЭЭХ ЫАЛЛАРГА

Сибининьэни нитии — чахчы интэриэһинэй уонна сатаатахха барыстаах салаа. Бэрт сотору кэминэн сибининьэлэр маассабайдык төрүөхтэрэ, оттон ону эчнирэллэхчэ нитии — хаһаайыстыбаҕа барсыкиллэрии. Онон мантан аллара сибининьэ оҕолорун көрүү-харайыы туһунан кэпсиэхпит.

Сана төрөөбүтүнэн чоскулартан кыраларын ийэлэрин иннинэ эмийдэрин (ордук элбэх үүттээхтэр), улаханнарын кэннинэ эмийдэрин булларалларр. Икки-үс күн устата чоскулар ийэ эмийэн булалларыгар көмөлөһүллэр, ол кэнниттэн бэйэлэрэ чопчу билэр буолаллар.

Бастаны икки-үс күн устатыгар чоскулар «аһыыларын» аччатыллар. Бэйэ сатаабат буоллаҕына, ветеринарнай үлэһити ыгырыахха.

Чоску олох кыратыгар сылааһы таптыыр — бастакы 15 күнгэ 25-30 кыраадыс итии буолара наада. Сана төрөөттөрүн кытта аһыыр сирдэригэр ыраас уулу уонна аһылык ораас көрүнгэрин уурулар: бытарытыллыбыт киэлэ, хараҥа кутас гына ыһаарыламмыт дьэйиимэни (суужаҕа бирдии төрүөхтэ 50-нуу г суоттаан биэрдэхтэ сөп). Ийэтин үүтүнэн эрэ аһыыр чоску, организмыгар тимир тиийбэтинэн, хаан аҕыйааһынын ыарытыгар хаптарыан сөп. Онон ветеринарнай аптекаттан сернокислай алтаны уонна сернокислай тимири атылаһан 1 л ууга бастакытыттан 1 г, иккис препараттан 2,5 г суурайан баран, ийэ сибиннньэ эмийдэрин сотуллар.

Чоскулары төрөөбүттэрэ 6-с күнүттэн концентраттартан ыгоһуллубут хааһыга үөрэтэллэр, 10-с күннэриттэн хортуоппуйу, о. д. а. сиэтиэхтэ сөп.

Төрөөбүтүнэн чоскуну атылаһааччылар да нуттанымыахтарын наада. Сана төрөөбүттэр ийэлэрин 1,5 чаас буола-буола эмэр буоллахтарына, дьиэҕэ эмиэ оннук усулуобуйаны олохтуохха. Биирдэ аһатыыга 50 мл ынах үүтүгэр кыра саахар, бир хаапыыла А витамины күн ахсын, 1 хаапыыла Д витамины күн кетекетө уонна үс хаапыыла ферроглюкины (ветеринарнай препарат) эбэн аһатыллар.

Сүүрбэ хонон баран 3-түү чаас буола-буола аһатыллар, үүтү аны бэриллибэт. Саамай кылаабынайа — аһара аһатымыахха. Чоску, үгэс нурдук, топпутун биллэрбэт, ол эрээри нуорматтан таһынан элбэҕи аһаттахха, куртах-оҕоҕос куолаҕайа ыалдьыан сөп, оттон ону эмтиир уустун. Өскөтүн сиэ-биир ыарытыннарар күннээх буоллаххытына, рис курупка буспут уутуттар төһө ылбыкка бир оччо ынах үүтүн нутан иһэрдиҥ.

2.

ПЛЕНКАҐА НААДЫЙААЧЧЫГА

Быйыл саас албэх теплицалаах ыал целлофан суох буолан, айманан эрэллэр. Онтукабыт атыыга таһаарыллара да биллибэт, коммерческай атыыга аһара ыарахан — 1 м целлофаны 100 солк. тиийэ сыанаалыыллар. Бу балаһыанньаттан хайдах тахсыахха сөбүй?

Мин итинник полиэтиленовай пленка үөдүйүөр диэри уонунан сылларга оскуола учаастагар оҕуруот үүнэрбитим. Сорох сыл 4-5 гектарга тиийэ сиргэ үөлэнирбит.

Итиннэхэ, бастакытыттан, аһаҕас сиргэ үүнэр кыахтаах суортары талыахха наада. Холобур, огурсуттан «советскай», «алтайскай», помидортан «түргэнник ситэр тамбовскай», «венгерскэй», «колхозный», «эрдэтээччи северный», «түргэнник ситэр сибирскэй», о. д. а. Бахчевайдартан арбуз, дыня, тыква, кабачки хонуута үүнэрэргэ табыгастаахтар. Рассадалаабакка да эрэ бэс ыйын 15 күнүтэр хонуута ыйан олус үчүгэй үүнүүнү ыларбыт. Уктарын аһара көҥүл ыыпакка эрэ үүнэриллэр, хаһыгга таҥаһынан сабарта эмиэ табыгастаахтар. Сылаас парникка өлөмнүк үүнэллэр.

Помидор уонна огурсу рассадатын муус устар иккис ангарыттан үүнэриллэр, бэс ыйын 10 күнүттэн хонууга таһаарыллар.

Иккиһинэн, оҕуруот сирин таба тайаныахха. Хаһыг хото түспэт сирин талыллар. Кыра сир буоллаҕына, төбө кыалларынан хатыйыы күрүөлүоххэ. Оччоҕо хаһыг түөр түүнүгэр кур кинин уматтахха, ол иһигэр буруо хаайтаран үүнүүнү хаһыгтан өрүһүйэр. Улахан хаһыг түөр түүнүгэр түүн үөһүттэн сарсыарда өртүгэр үүнээйигэ уу кутуллар. Оҕуоор иһигэр дьиэ, сарай, ампаар иҥин эркинэрэ хаһын баҕарар үүнээйини хаһыгтан өрүһүйэллэр. Онкооҕор лагенария төбө баҕарар аһы биэрэр. Парниктар ораас көрүнгэрин хото туһаныахха.

Я. ПАВЛОВ,
Саха Республикатын үтүөлээх учуутала, оҕуруотчут.

ХОРТУОППУЙ—ИККИС КИЛИЭП

Хортуоппуйу олордор кэм хонон турдах ахсын чугаһаан иһар. Онон сиэмэни булуу, балаһыанньаһын туһунан кэпсэтэр уолдьаста. Бир суотай сиргэ, быһа холоон, 40 кг хортуоппуй наада. Итиччэ хортуоппуйу хантан ылыахха сөбүй?

Үгэс нурдук, сиэмэ онгостоору суордуттан тутулуга суох хайа баҕарар хортуоппуйу атылаһабыт. Итинник түбэлтэҕэ билэн-көрөн, талан атылаһыы улахан суолталанар. 50-70 г ыйааһыннаах сымнаабатах, доруобай астары ылыллар. Суотай сиргэ 20-28 кг сиэмэ сөп буолар. Итинник бөдөҥ астар көстүбэтэхтэринэ, 20-30 г ыйааһыннаахтары да туһаныахха сөп.

Биһиги нурдук кылгас сайыннаах сиргэ хортуоппуйу араскылатыы үүнүү ылыыны 10-15 хонугунан түргэтэтэр. Араскылатыыны ый эбэтэр 20-25 хонук иннитэн саҕалыахха сөп.

Сааһын хортуоппуйга маҥан уһун араскылар үүнэллэр. Олордуох 20-30 хонук иннинэ олору төрдүттэн туора быһан ылыллар уонна 0,5—1,5 см гына бысталанар. Ол уктары иннэҕэ сымнаҕас оборор кумааҕыга ууран баран таайынан бөҕтэр целлофанынан сабыллар. Тыллыбыттарын кэнэ сиктээх хара буорга бэйэ-бэйэлэриттэн 3-түү см тэйиччи гына олордуллар уонна күннээх түннүккэ уурулларр. Дьаһыктаах рассада 2-3 нэдиэлэнэн олордорго бэлэм буолар.

Өлүүскэлэриннэн олордуу ньыматын үгүстэр истэллэр эрээри, чуолкай билбэттэр. Ол маныык.

Өлүүскэлэриннэн ораартаан олордуута 70 г ыйааһыннаах бөдөҥ астар туһаныллаллара ордук. Хортуоппуйу 2-3 хараҕ тиксэр тыына норон 30-туу г ыйааһынтан суоттаан сытыы быһаҕынан арааллар. Олордор күн эбэтэр ол эрэ арыый иннинэ итинник быыллар, сабыллар. Аллара олох уонна иккис олох иккиардыларыгар мас уган баран уматыллар. Оҕох аана сабыллар, бэйэтэ сиртэн тэйиччи атахха турар. Төлөн уонна буруо конустуну турба турбут хайаҕаһынан тахсан көөбүү уматаллар. Көөбүл бэрт бытааннык 8-10 чаастаах быһа толоно суох, бир тэҥник умайар. Оччоҕо сарсыардаанна диэри холкутук утуйуоххун сөп. Конустуну турба алларааа ортун диаметра 10 см, үөһэ өрто — 12-13 см.

ТЕПЛИЦАНЫ СЫЛЫТЫЫ

Теплицаны ититэргэ мас көстүбэтинэн, электроэнергия сыаната ыараабытынан, күүмэҕэйдэр үөскүүллэр. Итиннэхэ Таллинн куорат олохтоох П. Н. Кушко мас көөбүлүнэн оттуллар оҕоҕу оногосторгo сүбэлиир.

Оҕох кеннэрү хара тимир ылтаһынтан буочука нурдук быһыылаах гына оногоһуллар. Уонсай үрдүгэ 1 м. Икки түгэхтээх — олоҕунан уонна онтон 20 см үөһэ. Иккис олох ортотунан турба катэрдиллэр нурдук гына оногоһуулаах хайаҕастаах. Оҕоҕу иккис олохтон үөһэ өртүн буруо тахсар турбатын (оҕоҕонан оногоһуллар) аннынан гына мас көөбүлүнэн чигник толоруллар. Көөбүлү кутар кэмигэ иккис олохха оногоһуллубут хайаҕаска конустуу быһыылаах турбаны катэрдиллэр. Толорон баран хостоон ылыллар, оҕоҕу үөһэ өртүттэн анал хаппаҕынан бүлкүйэ туран 2-3 ост. ньуоска тымныы уу куталлар. Ити начыыканы тымныы буспут рискэ бүлкүйэллэр.

Салгынтан бурдуктан лапка тиэстэтин нурдугу мэйиэн оноголлор, оку 1 эм халыҥнаах гына тэнитэллэр уонна дьоҕус бүлүүнэ саҕа гына бысталлыыллар. Хас төгүрүк ангардыларыгар начыыканы уурон баран, кытыыларын күүгэн буола ытыйыллыбыт сымыытынан оҕуруохтаат, начыыкката суох анарыы саба уурон холбууллар, кытыыларын хам тутаттаан сыҥьараллар.

Остуолу тардыах иннинэ арыылаах диринг хобордоохчо ыыаарылыыллар.

ХОРТУОППУЙ

Салаҥка туһаныллар хортуоппуйу суулаан баран буһараллар, ол кэнниттэн хахтыыллар уонна сойуталлар. Сойбут хортуоппуйу түөрт муннук эбэтэр соломо нурдук быһыылаан кырбаныллар.

Биһиги үгүс ыал хортуоппуйа араскылаана. Онон итинник хортуоппуйу кичэйэн ыраастаныллыахтаах. Хортуоппуй хараҕын салонин диэн дьааттаах вещество үөскүүр, онон итинник хортуоппуйу ыраастаан, хахтаан баран эбэх уутта буһарыллар. Дьаата уутта суураллан хаалар. Олус күүстээх уонна буһардахха хаҕа хайыттар, оттон иҥэ буспат, онон уот ортоку күүстээх буолара наада.

3.

АЛДЬАММЫТЫ БЫРАҐЫМАН

Билигин маҕаһыыннартан наскыны, шистэнэр, баайар да сабы булар ыарахан. Онон бэйэҕэ туох баарын көрүөххэ. Холобур, алдьаммытах халыҥ наскыны маныыр сэргэтигэр туһаныахха сөп.

Өрөр сап суоҕунан, эргэ, алдьаммыт баайыы үтүлүктэри өһүлэн, ол сабыы хас да хос тутан шистэнэ өрөргө туһаныҥ. Алдьаммыт наскы сототун кырийэн ылан баран 5 устуука адьас сиҥньэтэс спицаан наскы сототун кыратык өһүлэн баран оно кэтэрдиҥ. Иккитэ эрийэн өрүҥ, ол кэнниттэн бин бэлэмнээбит суон сиҥньэтэн суон спицаҕа нөҺөрөн баайыҥ. Биэтилэ ахсаана 21 буолар. 2-лии биэтилэни холбуу ылыахха. 10 буолар, бүтэйгэр 3 биэтилэни холбуу ылыҥ. Маныык тэриэн элбэх сабы, үлэ бириэмэтин кэмчилиэххэ сөп.

x x x

Саас — оттук маһы бэлэмнээһин үгэнэ. Онон кийн таҥаһыгар дабархай да сыстара элбэх. Ол сыстыбыт дабархайы тэһо тутан ынах арыытынан аальыҥ. Ол кэнниттэн сылаас ууга мылалаан суулаан баран үчүгэйдик сайҕаан.

x x x

Синтетикаттан таҥаһы сотору-сотору суулар наада. Өр кэтиллибит таҥаска быыл ордук сыстар, кийн тириитэ таҥаарар арыытын күүсэ иҥэрэр буолан, нс таҥаһы эмиэ түргэнник иҥтитэр.

Н. ИГНАТЬЕВА.

4.

МАЙОНЕЗ

Майонеһы бэйэ дьиэҕэ маныык оногоруон сөп. Фарфор часкыга сиикэй сымыыт уоһаҕын саахары уонна туу-ҺУ кытта үчүгэйдик булкуйуллар. Онтон кыра-кыратык (чаайыкай ньуосканан) үүнээйи арыытын эбэн биэрэ-биэрэ уоһаҕы кытта олорчу холбоһуор диэри кичэйэн булкуйуохха наада. Арыылаах уоһах бир тэҥ буола холбоспуттарын кэнэ уксус куталлар. Өскө соус олус хойуу буоллаҕына 1 ост. ньуоска сылаас уу эбиллэр.

Амтаныы ордук хатан оногоруоҕу баҕардахха, чаайынай ньуоска чиэпиэрэ бэлэм хартыыһаны эбиэххэ сөп. Итии арыыны кутуох иннинэ сымыыт уоһаҕын кытта булкуйуллар.

Маныык майонеһынан салаты, винегрети, буспут уонна соркуойдаммыт тымныы эт уонна балык бүлүүдэлэрин тумальыллар.

ЧЕБУРЕКИ

Маҕаһыыҥна сааһын бараан этэ дэлэйдик атылаана. Бараан этин уонна сыатын эриэпэ луугу кытта холбуу мясорубкаҕа эрийэн эбэтэр кырбаан чебуреки астыахха сөп. Ити эриллибит этэ туус, биэрэс, кырбаммыт петрушка күөҕүн эбэллэр.

ДЬҮӨГЭБИН КӨРДҮҮБҮП

Мин Чурапчы ныыһа Егорова Прасковья Ивановна диэн дьүөгэлэрим этим. Оны буларбар кемолоһуохтэрэ диэн бу эйигин ороһуоннуут хаһыытыгар суруйан эрэбин уонна дьүөгэм ороһуонуна баар буоллаҕына «Саҥа олоҕу» хайаан да аадарыгар эрэнэбин.

Паша, мин эйигин сүүрбэччиттэн олус хомолобук. Эн биһиги дьылҕабыт биир. Бастаан Новосибирскайга, онтон Челябинскайга инбэлиттэри үөрэтэр профтехучилищеларга үөрэммиппит. Онно биир туһаайа Лена диэн дьүөгэлээх этибит. Үөрэхпитин бүтэрэн баран эн дойдугар кэлбитиг, мин Ульяновскайга 6 сыл иистэнньэгиннэн үлэлэбитим. Билигин дойдубар баарбын. Кэлэн баран эйигин сураҕалаһа сатаабытым да, булбатаҕым, ол иһин бу хаһаакка суруйдум.

Паша, олохпут наһаа ыараата, эн биһиги курдук дьылҕаламмыттарга үс бүк. Бэйэ-бэйэбитин булсан хайдах сылдьарбытын билиэстэрбит, саныабытыгар, өйөбүл буолуо этэ. Миэхэ солуун эйбэх, ыарахаттар да баалар. Оны бэйэбит гуруйсан ыскатыа этибит. Паша, эйиэхэ олус күүтэбин. Аадырыһым: 678274, Сунтаар, Элгээйи, Советский уул., 29 №-рэ.

Сидорова Ульяна Прокопьевнаҕа.

Дьүөгэм ороһуон иһигор суох буоллаҕына, кини хаана баарын биэр табаарыстара, аймахтара ити аадырыска, баһаалыста, биллэрэргитигэр кордөөбүн.

У. СИДОРОВА.

ПЕНСИЯМ ХОЙУТУУР

Былыр, «сайдыылаах социализм» кэмигэр, үлэлии сылдьан пенсиҥа таҕыстахха, туох да кыһалҕата суох олоруллуо диэн эрэх-турах саныанарбыт. Ол иһин кыһыннары-сайыннары уонпуска, өрөбүл күн да диэни аахсыбакка, биир киһи үлэлиирин үлэлиир этибит.

Пенсиҥа тахсарбар пособием хаммайа 120 солк. буолбутуттан үөрбүтүм, сик дьон кэккэлэстиэн аһаан-таҥнан үйэбин мокуур кыахтаныым диэн саныабытым. Оны баара сыыналар көҥүл барыылаах, экономика кризис ытарчатыгар хам ыллараныта түөрэ эргитэр кутталланна. Маҕаһыын долбуурдара кураанахтар, оттон атыыга таһаарыллар ас-таҥас сыавата күн ахсын ыараатар ыараан иһэр.

Ол кэнэгэ пенсиябыт кэмигэр кэлбэт. Холобур, аспыт бөс ыйдааҕы пенсиябын алтынныыга биирдэ ылбытым. Ити кэн устатыгар дьонтон кэс көрдөөн аһаан-таҥнан олордум. Итиннэн хаалбыт ыйдааҕы пенсиябын саҥа үүнүмүт 1992 сыл олунньутугар эрэ туттум. 1992 сылга эбиллибит пенсиябын кулун тутар 27 күнүгэр сберкассаттан мунньан-тараан 856 солк ылдым. Онтукам пэбилиэ аҥылыйбын хааччыйар.

Оччо ити кэнчи хаччыбыт кэмигэр кэлэн иһэригэр уонна олохтоох администрациялар биһиги, пенсионердар, баланнаһабытын үөрэтэн, социальнай көмүскэлгэх буолуубутун хаччыйаллариттар баҕарабын.

Д. АБРАМОВ.

Чыаппара.

Дьикти көстүүлэри кэрэхсээччилэргэ

Хаһа баҕарар өртүкэн дьикти кэмигэ олоробут. Адыйах сыллааҕыта диэри түүкэн да баттаппат этибит—медицина хомотө суох үтүөрүөххэ сөбүн, атын планетаттан кэлэр эттиктэр кэлэн биһиги сирбитигэр «ыалдьыттыахтарын», ый, күн, сулус биһиги быһыыбытын-майгыбытын салайалларын. Бу саныаттахха, айылҕа олус дьикти айыыта—киһиэймах—туладыыр эйгэттэн тутулуктаахпытын өр кэккэ билбэккэ сылдьыбыппыт.

Айылҕа бу дьикти көстүүлэрин туһугунан киниилэр ороһуоннааҕы киин библиотекаҕа кинигэлээн эрдэллэр. Биллиилээх астролог Тамара Глоба аатын билбэт киһи суох буолуо. Кини ыстатыйаларын, интервьюларын хаһыаттарга, сурунаалларга үгүстүк көрүөххэ сөп. Бэйэтин аатынан «Тамара» диэн хомуурунньугу таһаартаран эрэр. Ким «Тамара» маҥнайгы таһаарыытын аахпыт хараҕа аһыллан, үгүс көстүүлэри уратытык көрөр буолуо. Киһи дьылҕата ханнык сылга, ыйга, күнүгэ төрөөбүттүттэн тутулуктааҕын таһынан иэдэйэ хайа күнүгэр, ол күн ханнык кэмигэр (сарсыарда, күүтүс, кэнэҥэ) уонна ый төрүттүттэн, саҥатыттан, ергэтиттэн тутулуктаах эн астрология үөрэтэр.

Ытыс сураһыннарыгар ыпыт, билигин, иннинэ ккүн быһаарыы—эмиэ а искусство. Ытыс

Хоэнфельден (Тюрингия, ГФР) музейыгар өбүгэлэр үлэҕэ опыттарын билиэххэ сөп.

Сиимокка: бу үйэ 20-с сылларыгаҕы трактор.

Центральвильд—ССТА фотота.

Администрациялар салайаччыларын, предприятиелар салайаччыларын истиэлэригэр

Российскай Федерация Сокуонунан ритуальнай пособие олохтонно.

Сокуон 1 ыстатыйата. Ритуальнай пособиены—көмүү пособиетын—мөҥдөөҕү үлэ саамай ыраах талыыр үс бүктэммит хаммэйинэн олохтуурга. Аҕа дойду сэриитин инбэлиитэ эбэтэр киинэхэ тэҥнэммит инбэлиит өлбүт түбэлтэтигэр пособие киинэхэ инбэлиитинэн анаммыт пенсиянан иккис төгүл ылбыттан аччытыйа суох буолуохтаах.

Пособие бокуонунук өлүөбүттэн 6 ыйы аастаккы көрдөмүт буоллаҕына анаан:

2 ыстатыйа. Пособие бокуонунук дьиэ кэргэнин чилиэннэригэр эбэтэр көмүүнү тэрийиини бэйэлэригэр ылыммыт атын гражданнарга (предприятиеларгa, учреждениелэрдэ) төлөнөр.

3 ыстатыйа. Пособиены оҥу көрдөөбүт киһи үлэлиир (сулууспаллыыр, үөрэнэр) предприятиета, учреждениета эбэтэр олуохсүт үлэлэбит (сулууспаллаабыт, үөрэммит) предприятиета, учреждениета толуур.

Үлэлэбэт пенсионер өлбүтүн көмүүгэ пособиены киинэхэ пенсияны төлүү сылдьыбыт органтан көрдөнөр.

Өлүөхсүт үлэлэбэт уонна пенсионер буолбатах буоллаҕына, киниэ көмүүнү бэйэтигэр ылыммыт гражданин бу Сокуонунан олохтоммут барааннаах ылара кыаллыбат түбэлтэтигэр көмүү пособиета өлүөхсүт тиһэх олорбут сирэйдээх хаһыаттаах социальнай көмүскэлгэ ортаанара төлүүлэр.

4 ыстатыйа. Көмүү пособиета көрдөөтөх күн толоннор. Пособиены төлөөһүн төрүттүнэн олохтоммут бараааннаах өлүү туһунан свидетельствоны кытарыс тэҥнэ бэриллибит өлүү туһунан испыраапка буолар.

5 ыстатыйа. Бириэмэнэй буолуу 196 күүн иһиннэн өлбүт оҥо тэҥүр түбэлтэтигэр көмүү пособиета уопсай төрүнэ олоҕуран төлөнөр.

6 ыстатыйа. Бу Сокуону туттуута 1992 сыл муус устар 15 күнүттэн халлаарыллар.

Бу Сокуону толоруулуу хааччыйар сөптөөх дьыалалары ыыгыытыгар көрдөөбүт.

ОРОҺУОН АДМИНИСТРАЦИЯТА.

Ә ҕәрдәли ибит!

Күндүтүн-күүрүнүн, ыаҕыбытын, эйэбитин, эбэбитин ЗАХАРОВА Елена Филипповнаны 65 саастыын туолбутуттан истиҥник эҕэрдэлиибит. Маайыаннан итинник, истиҥник эҕэрдэлиибит. Баҕарабыт ыарыыга, ыырдыыга бэриммэккэ үөрэ-көтө сылдьыаргар. Биһиги туспутугар ыһыахтыыр, сүбэлэһиэх иһин хайдахтаах да тыыннаах ыйаан этиллибэт барҕа махтал буоллун.

Оҕолорун, кийиттэрин, кутуоттэрин, сиэннэрин.

x x x

Күнгэ тэҥнэнэр күндү ыаҕыбытын, тапталлаах иэйбитин НИКОНОВА Федора Николаевнаны 60 саастыын туолбутуттан истиҥник эҕэрдэлиибит. Кини-хаҥа тумуу да тумнар туйгун дорообуйана, үөрүү дьоллоох олоҕу, малдыы үөрэ-көтө сылдьыарыгар баҕарабыт. Биһиэхэ үчүгэй, дорообай дьон буоллуҥар диэн ыйаатан олох суолугар үктэннэрбитиг иһин барҕа махтал тиэрдэбит.

Кыргыттара, кутуотэ.

x x x

Таптыыр уолбут, күндү үөскүбүтүн, ыаҕыбытын ЕРЕМЕЕВ Павел Константиновичы күн сирин хорбүтүг үйэ иккардыах юбилейынан истиҥник эҕэрдэлиибит. Биһиги аймахха аҕа баһылык буолан туранныын үөрэххэ, үлэҕэ уйуйбуккар сиэннэргэр үтүө сүбэлиит буолбуккар, олох кинэ аартыгар үктэннэрбиккэр барҕа махтал. Кырдьар саастыын ыырыата суох буоларыгар, иннинэ-кэлиэн осо үөрүүлэх буоларыгар баҕарабыт.

Нийэ, балтыт, быраатарыт, аймахтарыт Адамовтар, Митиннэр, Якутскайтан Еремеевтэр, Седалищевтар, Протопоповтар, Пудова.

Госстрах филиалыгар старшай инспектор дуоһунаһыгар үлэлиит наада. Ыйдааҕы оклада—140 солк. Үлэтин характерынан тыаҕа командировкаҕа сылдьыахтаах, төлөбүр документуоннарын оҥоруохтаах, о. д. а. үлэлэрин хонтуораҕа толорор.

Муннаран бөмүруостаргытын дирекциятан ыйыталаһан билиэххитин сөп. Тел.: 21-583 уонна 21-628.

Дирекция.

Сылаа үрдээбитинэн уонна хаачыстыбаны ирдээһин күүһүрбүтүнэн эт-үүт комбината баһылыгы хаһаайыстыбалартан арыны тутарга сөбүлэһиннэ. Арыы сыахтара стандарка эквиэттиир эрэ үүтү туталлар.

Администрация.

Үрдүт төбөлөөх, күтэс эрэнэ тыыны тыһыаһы көрбүт дьон Аҥнеевтарга (төл. 21-914) биллэриҥ, маныыхаах.

Барҕа махтал буоллун!

Биһиги күндү аҕабытын Ноев Василий Кириллович сүүрбэт ыарахан күннэрбитигэр аһыгыбытын таҥнэ уластыбыт, ыыгыгабытын толуйсан күүсүмүө буолбут дьоммутугар Тимофей Васильевич, Николай Гаврильевич, Афанасий Васильевич, Петр Кириллович, Дмитрий Михайлович, Варвара Николаевна Ноевтарга, кинилэр дьиэ кэргэттэригэр, аймахтарбытыгар Ноевтарга, Гермотеевтарга, Дыдаевтарга, Михайловтарга, Саввиноварга, Филипповтарга, Местниковтарга, Макаровтарга, Петуховтарга, Н. И. Протодьяконовка, Неустроевтарга истиҥ махталбытын тиэрдэбит.

Оны тэҥэ аҕабытын тиһэх суолугар атаарыыга улахан көмөҥ оҥорбут дьонго Никоцентий Семенович Артемьевка, Афанасий Петрович Филипповка, сүүлт медицинскэй көмө станцыятын, «Агропромстрой» МПМК-тын, булчуттар уонна балыксыттар обществоларын бырабыыланньатын коллективтарыгар, «Байанай» тэриллиэҕэ, «Бэйбэрисэн» тэрилтэлэрэ, «Бэйбэрисэн» тэрилтэлэрэ, чилиэннэригэр Одьулуун сельсоветыгар, Чурапчы сэлиэнньэтин, Мыҥаҕаайы уонна Одьулуун олохтоохторугар, табаарыстарбытыгар, ыалларбытыгар амарах сүрэххин, болҕомтоҕут иһин баһыыбалаан туран, барҕа үүнүү, үчүгэй баҕарабыт.

Ноевтар дьиэ кэргэн.

x x x

Биһиги соҕотох оҕобутун Новосибирскай куораттан сүрэҕин операциялатан каллибит. Билигин туруга үчүгэй. Биһиэхэ күүс-көмө буолбут оҕо ыраҺыгар К. Г. Москвитинэ, тиис ыраҺыгар А. Г. Петровка уонна күүс-көмө, тирэх буолбут маҥан халааттаах ааныыалларбытыгар, аймахтарбытыгар, табаарыстарбытыгар биһиги дьиэ кэргэн махталбытын тиэрдэбит. Баҕарабыт туос олохторугар дьолу-соргуну, үлэлэригэр үрдүк ситиһиилэри.

Вера, Валерий ЧУВАШОВТАР.

Чурапчы салгыныньэтигэр сибининьэлэргэ рожа прививкатын бу дьыл муус устар 28—29 күннэригэр илин бас, арҕаа бас, райпо, интернат-оскуола, Мурун Тыыгыыта эҕэрдэригэр, 30 чыыһылаҕа Сельхозтехника томторугар оҥоробут. Хаһаайын суох буоллаҕына, испиһэгинэн көрөн таһынан сылдьан прививкалыыбыт.

x x x

Ыам ыйын 5 күнүгэр илин Милиция Алааһыгар, арҕаа ветстанция томторугар, Сельхозтехника томторугар Сивобоева дьиэтин таһыгар, 6 чыыһылаҕа арҕаа ветстанция томторугар, Мурун Тыыгыыта, санаторий, интернат-оскуола эргин кэтэх суоһуллэртэн хаана ылыы, прививка, аттааһын ыытыллар.

Төлөбүрэ (биир төбөҕө): хаан ылыыта—5 солк., аттааһын—30 солк., прививка икки суола—8 солк., хаанаах эмтээһин—2 солк.

Хаанаах ыытыыга, прививкаҕа, аттааһынга суоһуллэрин ыаллабатахтарга эт, үүт туттараллыларыгар ветеринарнай испыраапка бэриллибит уонна ыстараан көрүллэр.

Ветстанция администрацията.

ктор П. И. ПОПОВ.

АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла , 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор— отделы—21-265, общий—21-505.

Учредитель газеты «Саҥа олох»—районный Совет народных депутатов.

Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.

Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4404.